

СТАНОВИЩЕ

от доц. д-р Даниела Добрева Пастармаджиева
катедра „Политически науки и национална сигурност“
Пловдивски университет „Паисий Хилендарски“

за дисертационния труд на **Димитра Димитрова Воева**, докторант в редовна форма на обучение в катедра „Политология“, СУ „Св. Климент Охридски“, на тема
„Демократичната маска на политическото инженерство: измененията на изборните правила в България (2009-2021)“

Научен ръководител: доц. д-р Стойчо Петров Стойчев, СУ „Св. Климент Охридски“

за присъждане на образователната и научна степен **„доктор“**
по професионално направление „3.3. Политически науки“
докторска програма „Политология“ (Български политически процес)

1. Основни характеристики и рамка на дисертационното изследване

Дисертационният труд на докторант Димитра Воева **„Демократичната маска на политическото инженерство: измененията на изборните правила в България (2009-2021)“** е разработен в съответствие с нормативните изисквания и академични стандарти за присъждане на образователна и научна степен „доктор“ и е обсъден и предложен за публична защита на заседание на катедра „Политология“ към Философски факултет на СУ „Св. Климент Охридски“, проведено на 15 юни 2023 г.

Представената дисертация съдържа 196 страници основен текст и 146 страници приложения, като в структурно отношение се състои от увод, три глави и заключение. Използваната литература включва 211 източника на български и английски език.

В увода ясно е зададена рамката на изследването, включително значимост и актуалност на темата, целта, фокус, предмет, хипотеза, задачи и структура на изследването. Коректно са описани и ограниченията на научното изследване, както и аргументите за конкретните поставени граници, като вниманието е насочено към „подхода

на политическите партии при осъществяването на реформи в изборните правила“. **Актуалността и значимостта** на темата са аргументирани адекватно и коректно представят реалностите на политическия процес в България. Изборите като основа на представителната демокрация имат различни измерения, обусловени от обективното изборно право. Изборните правила имат разнообразни аспекти, които са описани в дисертационното изследване, и те са релевантни за структурата и функционирането на управленските органи, които се формират чрез тях. Разглежданата от Димитра Воева тема е особено значима в българския контекст. От 1989 г. насам темата за промяна на изборните правила се поставя на дневен ред периодично и ангажира общественото внимание в различна степен. Най-често лансираната идея е за мажоритарна изборна система или поне мажоритарен елемент. В този смисъл от особено значение са задълбоченият анализ, който Воева прави на мотивите за подобни предложения, аргументацията и постигнатите резултати. Прави впечатление, че още в увода докторантката акцентира върху високите очаквания за резултатите от една изборна реформа, а именно да „разреша съществуващи демократични дефицити“ (с. 5). Още по-значимо е, че тя насочва вниманието към способа за преодоляване на слабостите на демократичното развитие в страната, включващ трансформация в политическата култура на обществото или както тя казва „дълбока промяна в характера на обществото“ (с. 5).

От изложението, направено в увода става ясно, че **целта** на дисертационното изследване е да се установи и изследва „начина, по който изборните реформи се използват като инструмент за осигуряване на политическо предимство“ (с. 6) в българския контекст.

Фокус на дисертационния труд е преференциалното гласуване в Република България в изследвания период, което включва изборите за народни представители в периода 2014-2021 г. и изборите за членове на европейския парламент в периода 2007-2019 г. (с. 6-8). Както самата авторка посочва изследването има **два предмета**, а именно „дебатът за промените в изборните правила и ефектите от приетите правила“ (с. 7).

Докторантката формулира **хипотезата**, че „политическият елит инструментализира изборните реформи, като се опитва да реализира сравнителни предимства непосредствено преди избори“ (с. 7). Посочва, че целите на партиите при промяна в изборните правила са само имиджови, като се очаква обществото да възприеме промените като осигуряващи повече демократичност и легитимност на изборите.

Формулираните от нея **задачи** са релевантни за постигането на заложената изследователска цел и формулираната хипотеза:

- Проследяване на парламентарния дебат и мотивите за и против въвеждане на мажоритарна система, смесена система и преференциално гласуване;
- Анализирание на политическия контекст, включително обществените нагласи и как се отразяват върху приетите промени;
- Събиране и анализ на данни за използването на преференциално гласуване, както и факторите, оказващи влияние върху нарастването или намаляването на неговото използване.

2. Съдържателна част, проучване и анализ

В **първа глава** са разгледани теми и концепции, относими към целта, хипотезата и фокуса на дисертационното изследване. Представени са основни понятия, свързани с изборите, техните функции и принципите на съвременното избирателно право. Разгледани са различни критерии за типологизиране на избирателните системи, отвъд стандартното разграничение на мажоритарни, пропорционални и смесени. Посоченото не е самоцелно, а е свързано с последващия анализ. Обърнато е съществено внимание на преференциалното гласуване и връзката му с различни обществено-политически процеси, които са релевантни за същността на дисертационното изследване. Особен интерес представлява разгледаната връзка между избирателна система и партийна система. Докторантката основава анализа в дисертацията си по-скоро на виждането, че избирателната система е продукт на партийната система (с. 37). Представена е също така концептуалната рамка и практическите измерения на изборните реформи. Първа глава завършва с кратък исторически преглед на българската избирателна система от началото на XX век до 2009 г.

Втора глава започва там, където завършва първа, а именно динамиката в българската избирателна система от 2009 г. Краят на изследвания период е 2021 г., както е посочено още в увода на дисертацията. Представени са не само реформите в изборното законодателство, но и референдумите от този период, касаещи изборите. Особено ценно и съществен принос на изследването е систематизацията на парламентарния дебат, както и детайлното извеждане на аргументите на отделните партии. Прави впечатление, че е отчетен контекстът, в който са изразени позициите, като са приведени и коментари на анализатори от изследвания период за причините за поведението на политическите партии.

Анализът на контекста е особено важен за натрупването на аргументи, релевантни за изследователската хипотеза на докторантката.

Трета глава започва с детайлно описание на използваната методология, което дава възможност да бъде оценена валидността и значимостта на получените от прилагането ѝ резултати. На първо място следва да се отбележи, че коректно от изчисленията са изключени „гласовете от чужбина ... гласовете за инициативни комитети и гласовете „Не подкрепям никого““, като е и указано, че „анализът на преференциалното гласуване по партии обхваща само онези от тях, които успяват да прескочат 4-процентовата бариера на съответните избори“ (с. 102). Съществено в методологически план е и дефинирането на „ефективна преференция“ и „случайна преференция“. За изборите за членове на европейския парламент, проведени през 2007, 2009, 2014 и 2019 г. са представени таблици, които включват партиите, получили мандати, брой гласове за тях, получени мандати, преференциалната квота, брой на гласувалите с преференция, както и дял на гласувалите с преференция от гласувалите за съответната партия. Сходен подход е избран и за парламентарните избори. Направени са обобщения и за двата типа избори, като са изведени и факторите за динамика в преференциалния вот. Взет е предвид и ефектът на машинното гласуване.

Заклучението кореспондира с изпълнението на задачите, заложен в увода на дисертационния труд и коректно обобщава основните изводи от реализираното проучване и анализ.

3. Приноси

Според самооценката на приносите, представена от Димитра Воева тя акцентира върху два водещи научни **приноса** на своето изследване, а именно:

1) Цялостен анализ на преференциалното гласуване като една от най-значимите промени в българското изборно законодателство;

2) Реализирания качествен анализ на парламентарния дебат в периода 2009-2021 г. по темите мажоритарен вот, смесена избирателна система и преференциален вот

Приемам формулираните от докторантката приноси на дисертационния труд, като считам, че те могат да бъдат допълнени и с анализа ѝ на дебата за влиянието на партийната система върху избирателната, което разбиране е по-малко популярно в България.

Представените от докторантката **публикации** са пряко свързани с темата на дисертационния труд и представят различни подходи към изследването. Те напълно удовлетворяват изискванията за успешно завършване на докторската програма. В **автореферата** в систематизиран вид е представено съдържанието и всички аспекти на осъщественото научно изследване и дава възможност на читателя да придобие цялостна представа за дисертационния труд.

4. Препоръки и въпроси

От изложеното в увода става ясно какъв е фокусът на изследването на докторантката, но не всички елементи са ясно представени, като например целта, обекта на изследване и основни положения от методологията. От гледна точка на прегледност при определяне на рамката на едно изследване бих препоръчала на Димитра Воева в бъдещи свои научни трудове експлицитно да посочва актуалност и значимост, цел, обект, предмет, хипотеза, задачи и методология на изследването.

Прави впечатление, че авторката завършва първа глава с параграф, касаещ динамиката в българската изборителна система от началото на ХХ век до началото на изследвания период (2009 г.). Бих предложила този исторически преглед да бъде в началото на втора глава, тъй като ми се струва по-относим към предмета на изследване, а именно българската изборителна система, отколкото към литературния обзор на основни теоретични моменти.

Направените препоръки не намаляват стойността и значимостта на реализираното изследване. То има значителен научен и практически принос, като провокира допълнителни въпроси и интерес по темата.

В тази връзка имам въпрос към докторант Димитра Воева, касаещ взаимовръзката между изборителна и партийна система. На с. 33 е посочено, че „съществуват най-общо два основни подхода към изучаването на връзката между изборителната и партийната система – такива, които разглеждат партийната система като резултат от изборителната система и такива, според които изборителната система е продукт на партийната система“. За влиянието на изборителната върху партийната система в България най-често се цитира законът на Дюверже, който касае преимуществено британския тип изборни правила (мажоритарна система с относително мнозинство в едномандатни изборителни райони),

които създават двупартиен модел. В случая механизмът на избор и определяне на победителя водят до посочения резултат в партийната система.

От приведените в дисертацията литературни източници не изглежда влиянието на партийни системи върху изборителни да е така пряко. В този смисъл питането ми е дали посоченото влияние на партийната система върху изборителна не е на практика ролята на контекста, т.е. на политическата култура върху политическата структура? Партийната система ли е това, което детерминира изборителната система или политико-културни фактори? Дали изборните правила, въведени в дадена партийна система, не са отговор на необходимостта за съответствие между култура и структура, за да се осигури политическа стабилност?

5. Заключение

Научно-изследователската и експертна дейност на Димитра Воева, представени в автобиографията ѝ, показват посветеност и последователност в работата по темата на дисертационното изследване „Демократичната маска на политическото инженерство: измененията на изборните правила в България (2009-2021)“. Като се вземат предвид в цялост качествата на дисертационен труд и научно-практическите приноси към предложената и професионално разработена тематика, изказвам своето **положително становище** и предлагам на уважаемото научното жури да присъди на **Димитра Димитрова Воева** образователната и научна степен „**доктор**“ по професионално направление „3.3. Политически науки“, докторска програма „Политология“ (Български политически процес).

16 октомври 2023 г.

гр. София

доц. д-р Даниела Пастармаджиева